

HAZÁNK

S A

KÜLFÖLD.

Szépirodalmi, ismeretterjesztő és társaséleti
KÉPES HETI KÖZLÖNY.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

SZERKESZTŐ:

SZOKOLY VIKTOR.

KIADÓ-TULAJDONOS:

az „**ATHENAEUM**”

IRÓD: ÉS NYOMDAI R. TÁRSULAT.

A képeket kitünőbb művészeink rajzolják s metszi **RUSZ K.**

Előfizetési föltételek:

Pestre vagy vidékre, postai küldéssel vagy házhoz hordással,

egész évre	6 frt — kr.
félévre	3 frt — „
negyedévre	1 frt 50 „

Előfizethetni minden postahivatalnál.

Hirdetmények díja: 3 hasábos petítség egyzeri hirdetésnél 5 uj kr. Bélyegdíj külön 30 uj kr.

Az előfizetések s a hirdetményi illetékek a kiadóhivatalba (Barátok-tere 7-dik sz.)
 a kéziratok pedig a lap szerkesztőségéhez (Dohány-utca 1-ső sz.) bérmentes
 levelekben intézendők.

PEST, 1869.

NYOMATOTT „AZ ATHENAEUM”
 (EZELEŐTT SMICH GUSZTÁV-FÉLE)
 NYOMDÁBAN.

TARTALOM

Cikkek: „Mesnier-Vallory Lujza.“ *My Ernőből.* — „A tenger alatt.“ *P. J.ől.* — „Fülek mai romjai.“ *Kálniczky Gyulából.* — „Házassági szokások és a családélet Úseinknél.“ *Sipos Samutól.* — „A hiéna.“ — „Kirádulás a szuezi csatornán.“ — „A kalapos király.“ *Mihály Tivadartól.* — „Egy hét története.“ *Vadnai Károlytól.* — „Vegyes

közlemények.“ — „Irodalom.“ — „Zenészet.“ — „Ujdonságok.“

Képek: Mesnier-Vallory Lujza. — Fülek vára Nógrádmegyében. (Kálniczky Gy. rajza.) — A hiéna. — A szuezi csatorna mostani állapotában.

Irodalom.

— *(Istvánfi Miklónak; Vidovics György által fordított „Magyarország története 1430—1806-ig“)* című munkája második kötetéből most jelent meg új. Csáthy Károly debreceni könyvtáros bizományában a 4-dik füzet, melylyel e kiváló becsű történeti munka magyar nyelvű kiadása vége felé közeledik.

— (A magy. tört. társulat „Szászadok“ című.) Thaly Kál-

mán által szerkesztett folyóirata az idei évfolyamából megjelent a 4-dik füzet is, melyben Szabó Károly „Tökély Imre hitlenségi peréről Erdélyben,“ b. Nyáry Albert „A turini királyi levéltárról magyar történelmi szempontból,“ Kenézy Csátár „A Bánságok hatásköréről“ értekeznek. A füzet tárca része könyvbírálatokat és ismertetéseket, akadémiai jelentéseket és történelmi apróságokat hoz.

Zenészet.

— („Hull a levél a virágról“ és „Fakó lovam kicsaptam a tilosba,“) zongorára szerző Mihályi Ignác; kiadta Táborczyk és Parsch műkereskedése Pesten; ára 1 frt.

— („Ifjúági Polka“) zongorára szerző Pongrácz József; kiadta Táborczyk és Parsch műkereskedése Pesten; ára 50 kr.

— („Drillindrindin“) francia négyes; zongorára szerző

Pongrácz József; kiadta Táborczyk és Parsch műkereskedése Pesten.

— („Magyar ábránd,“) zongorára szerző Klein Frigyesné Simon Róza. Kiadta Táborczyk és Parsch Pesten; ára 1 ft 20 kr.

— („Egy nő fájdalma,“) zongorára szerző Vértán Néma, kiadta új. Csáthy Károly Debrecenben. Ára 50 kr.

Ujdonságok.

* (Az országgyűlés) a trónbeszédre adandó választásfóliát elkészítésére 9 tagú bizottmányt választott. A két kerületben megválasztott képviselők közül Ludvig lemondott a szegediről és a késmárkit tartotta meg, Ivánka Imre a fülöpszállásit fogadta el s a tápei kerületről lemondott; Lónyai pedig a pozsonyi tartá meg, lemondván a beregszásziról, hol e hó 11-én lesz új választás. Madarász és Babes ekkor még nem mondtak le, s a ház felszólította őket, hogy válasszanak három nap alatt a kerületek közül. Kossuth Ferene pedig levélben jelentette ki, hogy a sz.-lőrinci (Baranya) kerületben történt megválasztását el nem fogadhatja. A Fiume ügyében tanácskozó régiebb bizottmány tagjai közül most csak Deák lévén képviselő, új bizottmányt választottak, melynek tagjai: Deák, Horváth Mihály és Eber Nándor. A f. hó 10-iki ülésben Madarász lemondott a csákvári kerület (Fehérm.) képviselőségéről és a sárkeresztúrit tartotta meg; Babes pedig a n.-sz.-miklósról (Torontál) mondott le.

— (A tavaszi lövészverseny első futtatása) vasárnap volt kedvező idő és nagy néptömeg jelenléte mellett. Megjelent a királyi pár is, a trónörökös és József főherceggel. Az eredmény következő: Hack-Stackes, két ló közül nyert gr. Festetich Pál, „Blackboy“ paripája. Egyesült nemzeti díj, 500 db arany, 20 arany értékű serleggel. Futott 9 ló, s nyert nagy küzdelemmel Wenkheim-Czinderi Béla, „First Lordja.“ Széchenyi-díj, 100 arany. Futott két ló, s nyert gr. Széchenyi Béla „Honey-“je. Mezei gazdák versenye, 100; 75 és 15 frtos nyereményekkel. Vagy 10 ló futott, s a díjakat, mint rendesen, most is aszalói (Somogy) lako-

sok nyerték el. Az 1000 db arany császári díjat most sem ragadhatta el magyar lovar, s a kladrubi ménes híres „Pantaloön“-ja nyerte. Gr. Széchenyi Béla „Rama“ lova e futtatásban, melyben csak 4 paripa vettrészt, megsántult. Állványdíj 800 frt. Futott 5 ló, s e díjat is a kladrubi cs. udvari ménes paripája, „Wolfberg“ nyerte el.

* (Kossuth Lajos) egy Szentestre küldött leveleiben kijelentette, hogy képviselővé választatását nem fogadhatja el.

* (Irodalmi hírek.) Degré Alajos ismert nevű regény- és beszélyírónk hosszas hallgatás után tollat fogott, s közelebb egy regényt fejezett be, melyben korunk társadalmi hibáit, félszégeit ostromozza. A mű a forradalom utáni korszakban játszik, s mint a „H—k“ hallja, élénk és éles színnel fosti társadalmi viszonyainkat. Önálló regények megjelenése nálunk, a politikai küzdelmek minden más érdeket absorbeáló korszakában, oly nagy ritkaság, hogy Degré irány-regényét előre is örömmel kell üdvözlőnk. — Amerikai uti rajzok fognak megjelenni Laufer Vilmos kiadásában. Ezeket Götze István írta, ki egykor az olaszországi magyar légio tagja volt, s azután Braziliába ment, honnan sok tapasztalás és viszontagság után tért vissza. Ugy halljuk igen érdekes olvasmány lesz. Szerzője mindent gondosan megfigyelt s a mellett élvezetesen írta le, hogy férfiak és nők egyiránt érdekelten olvassák. Szokások, tájrajzok, éledmód, sajtószerü viszonyok, a tenger, a szárazföld sokféle jelenségei váltakoznak e jó nagy terjedelmű munkában, mely megérdemelne, hogy díszesen illusztrálva jelenjen meg.

* (A bajor k. gazd. egyesület) Wágner László

Ötödik évi folyam.

19. szám.

Pest, 1869. Május 13-án.

Mesnier-Vallory Lujza.

A „Hazánk és Külföld“ olvasói kétségkívül emlékeznek a tavalyi nyár azon nagy zajt csapott és általános visszatetszést szült eseményére, hogy Erdélyben Alsó-Fehérmegyének egyik túlbuzgó szolgabírája, mint muszka emissariát tartóztatott le egy — hazánkat érdekeltségből beutazó — francia írónőt.

A magyar hírlap olvasó közönség legnagyobb része ekkor ismerkedett meg a francia nő-irodalom egyik legszellemdúsabb tagja: Mesnier Vallory Lujza nevével, kinek „espriteljes,“ finom metszetű arcát mai számunkban veszik olvasóink.

A múlt nyár óta félig készen hever Mesnier-Vallory Lujza asztalán *erdélyi útj* leírásának kéziratja; legnagyobb és legelterjedtebb vidéki lapunk, a „Magyar Polgár“ hasábjain megjelent tárcá és külpolitikai cikkei, ép mint a francia sajtóban ál-

tala nagy figyelemmel kísért hazánk közéletéről adott közleményei: egyaránt szorosban közéletünkhöz kapcsolók, irodalmunkhoz csatolták, s így nem lehet olvasóinkra nézve érdektelen az

élet- és jellemtáji adatok azon kerete, melybe arcképét foglaljuk.

Mesnier-Vallory Lujza asszony ép oly változatos és eseménydús, mint érdekes élete Franciaország Alençon Arno községében kezdődik, hol 1824-ben született. Anyja Boullay községének egyik legtekintélyesebb vagyonos polgára, anyja De Vallory asszony, igen előkelő francia nemes család sarja volt. Anyját kora gyermekiségében elvesztvén, nevelését a könnyel-

Mesnier-Vallory Lujza.

mű apa] megbizásából ép oly vallásilag phanatikus, mint gyakorlatlan aggszűz nagynénjei vitték, kik husz éves korában szíve elleni frigyre kényszeríték a tapasztalatlan leányt. A tor-

mészetesellenes frigy eredménye két évi természetellenes, boldogtalan házaselet lett, melynek a férj halála szakított véget. Az ifjú nő huszonkét éves korában visszanyerte szabadságát, de csak azért, hogy öt év múlva egy második szerencsétlen házasságért áldozza fel azt. Mesnier versaillesi ügyvéd, Vallory Lujza második férje, a pörlekedés, száraz ügyvitel embere volt. Mint ilyen nem érté át és nem volt képes méltányolni nejének magas műveltségét, költői szellemét, tudványtól sarkalt buvárló elméjét. A föld actáin járó férj és a szellem szárnyai által magasra emelt nő nagyon is eltértek egymástól, s csakis kis leánykájok közösen meleg szeretetében találkoztak egymással. Három év múlva 1854-ben Mesnier meghalt, és özvegyen maradt szép neje gyermekével Versaillesből Párisba tette át lakását.

Páris magas műveltségű irói és művészi köreiből föllelto az ifjú nő azt, mi után a vidéken haszaltalan vágyott: a tudományosvár lelkének megfelelő társaságot. A szellemi és nem a születési aristokrátiának számára egyaránt készen megnyíló körei közül az előbbieket keresé fel, s ő a Contadeok, a Chevreusei hercegek rokona, előkelő családi nevét is letette s anyjával (Vallory) cserélte fel, hogy az uralkodó előítéletek s a francia főváros demokrat, republikán és socialista klubbjainak utját részére el ne zárják. S míg e körök részéről a nagyrabecsilés, addig csökönösen arisztokrat családj részéről üldöztetés, a jeksuiták igénybe vett fondorkodásai által mozgásba hozott celszövény, és egy kellemetlen, bár támádói részére meghiúsult per lön osztályrésze.

Erős lelkét a családi üldözések csapásai nem törték meg, és mitsem változtattak szilárd meggyöződésen alapuló elvein, mik a socialista Felicien Dáviddal, a világhírű, zeneköltővel, a legnemesb barátságba fűzék. Családjá fondorlatainak messze kivetett hálóját kikerülendő, s a világismeretre irányuló vágyának ösztönére megkezdé

hosszas utját, mely az összes Frankhont, Svájcot a szabadsághazáját, a Rajna melletti Németsországot, majd 1859-ben Olaszhont, 1861-ben Algirt, újabb időben keletet, Romámiát és Magyarországot átölelé. Éles észlelő tehetsége e terjedelmes utjába esett népek társadalmi, anyagi és szellemi viszonyait, nemzeti jellegüknek szokásaikban visszatükröző sajtáságait, közeletük czernyi symptomáit a legfinomabb árnyalatokban is szabatosan fogta fel, és adta vissza. A francia irodalom elsőrendű folyóirataiban megjelent kisebb utirajzai ép oly mérvben magukra vonták a francia közönség figyelmét, mint a nagyobb szabásu, szikrázó irányú: „l' *aventure en Algérie*“-je, és „*Madame Hilaire*“ című irányregénye, melynek szabadelvű iránya az absolutistikus Napoleon kormány közegei részéről vihart gyűjtött feje fölé.

E vihar azonban kúdhöngte magát, míg a fardadhatlan touristanó a keleti Európa tartományait és hazánkat járta be. Nemzeti sajtáságaink, szabadságszerető, bátor, nyílt jellemünk, és eredeti vonásokban gazdag népéletünk nagyon megkedveltették vele Magyarországot, melynek helyes ismertetésére, a külföld előtti megkedveltetésére a mult nyár óta nem serénytelenül működött hatásos tollával a francia sajtóban.

És ha a magyarországi útját vázoló műve, melyen, mint közelebről irá, az előszeretet teljes megadásával, s e szabadságsóvár nemzet iránti rokonszennvel dolgozik, jó hangzású neve alatt a francia könyvpiaera kerül: kétségkívül hatályosan oszlatja el az előítéletek, s a barbarismus hírének azon sötétségét, melyben a franciák előtt kevéssé ismert s nagyon is félreismert országunk áll. A „Magyar Polgár“ által e műből adott töredékes mutatóvány a legjobb kezesség, hogy a kedélygazdagsággal, elmeélel, s a francia irányú könyüdségének ritka bájával írott munka egyaránt becsületére váland a szerzőnek, és előszeretettel festett nemzetünknek!

My Ernő.

A tenger alatt.

(A viz alatti búvárkodás történetéből.)

Azon ürügy, hogy egyesek új fölfedezései a nemzeti dicsőség emelésére kész-pénzzel támogatassanak, sehol és soha sem volt inkább helyén, mint a buvár-mesterség terén.

Ha az új törekvéseknek hatékonyabb rugót kölcsönzendők, a „tenger alatti hajózás“ pompás címét, vagy más bárminő elnevezést választunk is, akkor sem hazudtoljuk meg Rabbi ben Aki-

bának e téren is találó közmondását: Ez már mind ismeretes, és pedig — a nélkül, hogy a nép erszényét céltalanul megadóztattuk volna.

A tenger roppant adóját az emberélet s földi javakra nézve mindig leróta, mióta az ember öt hajókkal szeldele. Bámulatos eredményre vezetne, ha kiszámíthatnók, mily sok kincsé áldoztatott fel a világnak, hogy az ocean fenekét kikövezzék.

Hanem a roppant veszteségek s a tenger mélyét tudományos fűrkészési vágy és törekvés miatt a legnagyobb figyelem végre a buvárlat felé fordult, és ez irányban lassan-lassan oly következtetésű kísérletek tétettek, hogy most már az elsüllyedt hajók szállítmányainak részét a legtöbb esetben buvárok mentették meg.

A tenger alatti buvárlatnak eredete ősrégi. A buvárlat már Homer és Aescylosnál is említve van. Előbbi beszél az osztrigákról, melyek a tenger fenekéről hozhatnak fel; utóbbi a tisztánlátó szemről, mely a gondolatnak legmélyebb rejtekébe is behatol, mint a buvár a tenger fenekére. Thukitides a görögöknek Syracuse elleni hadjáratának vázolásánál a víz alatt alkalmazott akadályokról tesz említést, melyek a végre tétettek, hogy a görögök a kikötőbe ne hatolhassanak. — Livius történetének 44-ik könyvében beszéli, hogy 170 évvel Krisztus születése előtt Perseus, Andronikus s Nikiasra hadparancsoinak megparancsolá, miszerint Pella kincseit a tengerbe dobják és a thessaloni arsenált elégersék.

Mig Nikias e parancsot teljesíté, Andronikus ezt elmulasztá. Perseus ezalatt megváltoztatta nézetét s parancsát visszavonta, s Nikias az elsüllyesztetteket buvár által hozatta föl. A mint Perseus ezt megtudta, hogy állhatatlanságát élő tanu soha ne tudja, Nikiasra és a buvárokra halált mondott.

A ki Plutarchot és Shakespearet olvasta, emlékezhetik, hogy Antonius és Cleopatra egymás ámitására buvárokat használtak, kik a víz alatt horgaikra ráérsítették a halat. Manlius is világosan beszél az tizerkedő buvárokról, kik a tenger fenekén kutatásokat eszközöltek s a kihalászott zsákmányból törvényes részt kaptak. Homer osztrigahalászai olyaténképen működhetek, u mint a ceyloni gyöngyhalászok, kik 60 font nehézségű kövön alámerültek s a felhúzásra kötéllel adtak jelt. Ritkán maradtak ezek azonban a víz alatt tovább mint egy, vagy legfeljebb két percig, bár közbeszédben azt is említik, hogy léteztek vala oly buvárok, kik hat percig is lent voltak a víz alatt. A vizalatti lét közönséges egy perenyi tartama után is, ha ez naponta 40—50-szer ismétlődik, a buvárnak orrán, száján, fülén bőven folyik a vér. A ceyloniak lebukás előtt testeiket olajjal dörgölik be s olajjal telített szivacsot szoktak szájukba venni, sőt orrukat s füleket is bedugaszolják; mégis mind ennek dacára a víz alatt legfeljebb két percig lehetnek el.

Ujabb időben történt, hogy Brunel, az angol építész, a Temse alatti alagut építésénél egy buvárharangban a víz fenekére szállott; itt ezt el-

hagyta s két percig kitarotta, míg a vizalatti építkezés hiányait megsejmelte.

A buvárkészletek is igen régiék. Aristoteles a kazán egy neméről beszél, mely a buvárokat képesekké tette a víz alatt hosszabb ideig maradni. A mint Bacon Roger mondja, Nagy Sándornak is kellett valami buvárkészlettel birnia a tenger mélysége vizagálásánál. Plinius említ buvárokat a tengeri hadműveleteknél, kik a víz alatt légső vagy tömlő segedelmével, melynek nyílása a felületen üszött, dolgoztak.

Az ellenség, hogy ily műtéteket megakadályozzon, víz alatti hálókat állított fel, vagy fa-kelepceket, hegyes vasélekkel s kardpengékkel. A Plinius által említett buvár-készlet a legrégibb kiadású könyvek, Vegetius „De re militari,” egyikében, mint 980-ik évben használatban levő, fém-burok- és tömlőből álló vázolatik.

Az angol Bacon egyik művében: „A természet, művészet és bűvészet csodái“ 1252-ik évből, „csodálatos művészi készletnek“ nevezi, melynek segítségével az ember minden veszély nélkül a tenger fenekére sétálhat.

I. Jakab uralkodása alatt Debrell Cornél egy hajót épített, mely tizenkét evezőtől mozgatva, mesterségesen a víz alatt lett volna járandó. Ugy látszott azonban, mintha e találmány kevés célszerűséggel birna. Debrell feltalált bizonyos folyadékot, mely által a járműveken a levegőt megújithatta s megjavította és így a víz alatti hosszabb időzést lehetővé tette. Debrell után e valódi életfolyadék összetételének tudománya csak Boyle-hez jutott.

A hesseni űrgróf megkísértette Debrell eszméjét tovább fejleszteni: készített egy kerülék alaku, hat láb magas fal engert, légsővekkel, melyek a víz felszínéig értek. E különös jármű feljövése és alámerülése egy ráalkalmazott vizedény által szabályoztatott, mely tetszés szerint megtölthető vagy kiüríthető volt. E jármű 100 köbláb levegőt tartalmazott, és ki volt számítva, hogy e légmenyiség négy buvárnak két órára elegendő, s így friss levegőt a csövek által csak ennek eltelte után igényeltek. E víz alatti jármű részletes leírása 1747-ben jelent meg.

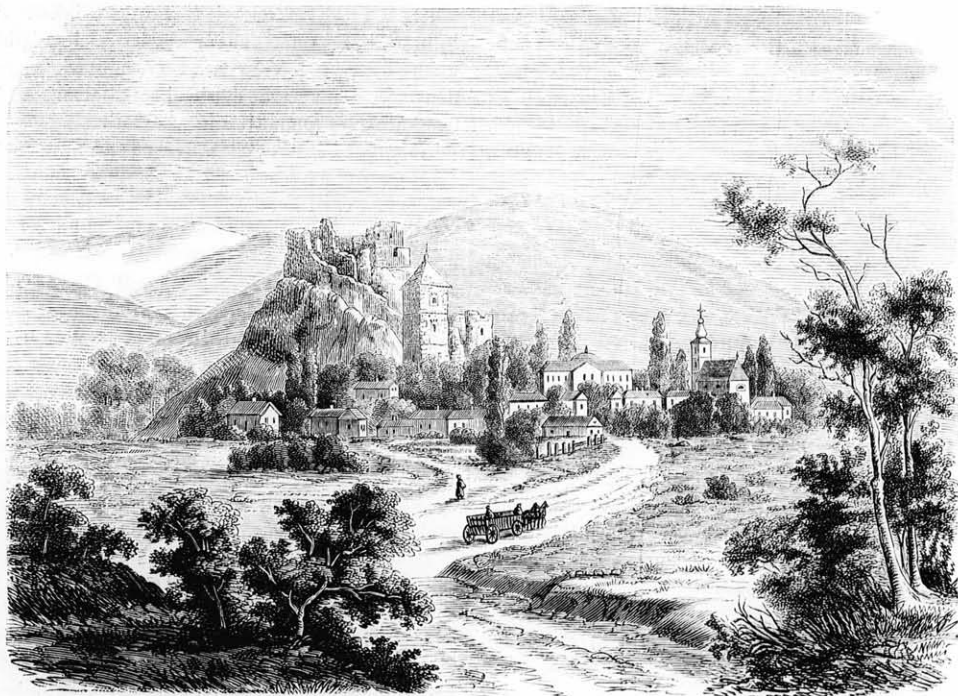
Két évvel később a „Gentlemen Magazine“ egy Simons által feltalált vizalatti járműnek leírását hozta, melynek segítségével egy egyén háromnegyed óráig maradhatott a víz alatt. Simons e műszerrel alászállott s valóban mind egy óra-hosszat maradt a víz alatt; a tömegesen összegyűlt nézőktől azonban e nyilvános mutatvány alkalmával csak öt shillinget kapott s így művét, mely

mintegy haszontalannak bizonyított, nem tökéletesíthette.

Ezután a szerencsétlen Day John tünt fel, ki Simons mintája nyomán 1774-ben készített egy járművet, melylyel 30 yard mélységre bocsátkozott a tengerbe Novich mellett. Nagyszerű fogadások jöttek létre, hogy 100 yardnyira is leszállhat. Day ellátta magát elegendő ivóvíz mennyiséggel, egy órával, egy viasz-gyertyával s Plymouth Soundlandban alámerült, hogy a vízben 24 órát töltsön, — hanem sem ő, sem járműve nem látott többé napvilágot. Ő a nagyobb mélységben

vizalatti járművet, melynek segédelmével, állítólag hajógerincek alá nagyobb mennyiségű lőport vinni, megújítani s a hajót légerőpíteni lehessen. Arról, vajjon gyakorlatilag mennyire jutott találmányával, nincs tudomásunk; 1802-ben az amerikai Fulton létre hozta hírneves „Plongeur“-jét, mely nyolc egyén számára nyolc órai vízben lételre bőven tartalmazott levegőt.

Ennél a helyzet s irány jelölésre irányított szolgált, és Fulton Havre és Brest környékén valóban vízbe merült. Ő buvárhajójához egyszerűen mind egy gépezetet csatolt, melylyel Brest mellett

Füleki vár Nógrádmegyében, (Kálniczky Gy. rajza.)

levő víznyomásra valószínűleg nem számított s így műve összenyomatott s megsemmisült.

1787-ben Connecticutban Buschnell alkotott egy

egy nagy eszlokot a tenger alól légbe röpitett.

(Vége követc.)

P. J.

Füleki mai romjai.

Kevés oly olvasónk van, ki ne tudná, hogy a magyarországi megyék közt egyik sem oly gazdag régi lovag-várakban, mint Nógrád.

Ezen várak egyike Füleki is, mely Nógrádmegye északkeleti részén fekszik igen szép völgyben, melynek földszét épen e magas sziklaesútra

épített, s mintegy a környék felett uralgó vár képezi.

Füleki igen régi, s a monda szerint már a tatárjáráskor is szerepelt volna, a menyiben eredetét bizonyos Fulk, vagy Fulko lovagnak tulajdonítják, ki a szomorú tatárjáráskor egyik bástya-to-

ronyban harangokat huzatván, folytonos harangozás által, a tatárok elől erdőségek közé menekült, hazátlanul bolyongó magyarokat várába csalogatta, és ott — előbb mindenükből kirabolván — őket halomra koncaltatta.

Később a vár a Bebek családé lett, s ennek kiáltásával a koronára szállt. Már a XVI-ik században igen szép város és nagy erősség volt, úgy hogy midőn a törökök Buda-Pestet s Magyarország nagyobb részét elfoglalták, Nógrád-, Heves- és Pest-megye itt e városban tartotta közgyűléseit. 1552-ben a törökök a várost éjjel váratlanul megrohanván, azt elfoglalták, s miután a vár a bányavárosoknak mintegy kulcsa volt, a vár elfoglalása igen nagy előnyére szolgált a törököknek, kik erős fészkükből nem is mulasztották el zsarolni a vidék lakosait.

Többször tétetett kísérlet a vár visszavételére, de ez csak 1593-ban sikerült, midőn Tiefenbach császári tábornok onnét a törököket kiűzte. 1619-ben Bethlen és Rédhey Ferenc foglalták el. Később a Tököly lázadások Koháry István gróf parancsnoksága alatt császári seregekre bízották a vár védelme. Tököly jól ismervén e várnak fontosságát, azt Ibrahim nagyvezérral egyesülve 140,000

főnyi sereggel megtámadta, s árulás következtében 1682-ben el is foglalta, Koháry Istvánt elfogatta, ki mint fogoly több éven keresztül Magyarország különféle helyein volt elzárva.

A törökök Magyarországból lett kiűzetése után Füleket is azon hazai váraink sorsára jutott, melyek stratégiai fontosságukat elvesztvén, elhanyagoltattak, s az enyészetnek lönek átadva. A vár nagyobb része most romban hever, mindazáltal tisztán kivételül, hogy három egymás fölé épített, s erősen védett udvarból állott; az alsó kapunál lévő még most is meglehetősen jó karban álló őrlánya újabb időben befedetvén, a város által magtárul használtatik. A vártól északnyugatra áll egy szemmel láthatólag mesterségesen összehordott halom, „törökhalom“ névvel, melyről a hagyomány azt tartja, hogy a törökök onnan ágyuzták (hihetetlenül a Tököly-féle ostrom alkalmával) a várat.

Maga a város egészen a várhegy tövében terül el, melyet még most is több esinos épület díszít, s ezek között kiemelendő a ferocendieki zárdája, melyet még Koháry István alapított. A törökhalom tövében van egy igen jóízű sós víz-forrás.

Kálniczky Gyula.

Házassági szokások és a családélet őseinknél.

A nép szellemi előrehaladottságának kétségkívül legmegadhatóbb bizonyítéka nőinek társadalmi állása, midőn tehát őskori népek jellemét vesszük bonckés alá, erre főtökintettel kell lennünk, annál inkább, minél hátrább van azon nép házassági formája a maitól.

Tekintsünk e végből őseink házassági szokásaira, mely által míg egyrészt az azon korhoz mért szellemi előrehaladottságukra akarunk világot vetni; másrészt kegyeleti adónkat róvjuk le az ősi szokások emléke iránt.

Őseink mostani hazájukban való megtelepedésükkor, még mielőtt keresztényekké lettek, csak egy feleséget tartottak, mint azt fejedelmink példája is, mint Árpádé, Zoltáné stb. bizonyítja, s hogy mennyire ellene voltak a többnejűségnek, azt eléggé példázza a bihari fejedelem: Marót gúny előneve, a „mén“ név.

A férfi nejét, kivált az alsóbb rendű, leginkább pénzben vette, mely szokásnak maradványát mai napra a vő- (vevő) legény, s az eladó lány jelzet tartja fenn. — Ez következőképen ment véghez. Tavasszal a leányos szülők egy bizonyos szokott helyen összegyűltek, nemkülönbén a házasulandó ifjak pénzzel felszerelve, hol is aztán az arra ren-

delt násznap megkezdé tisztét, előre állítván először is e legszebb leányt, ki a legtöbbet ígérőnek adatott nőül. Midőn ily módon a legszebbek elkeltek, előre állítá a kevésbbé szépeket, ezen kiképzéssel: ki, és mennyi ráadással veszi el? ki aztán legkevesebb ráadást igényelt, azé lön. Így aztán mindnyájan elkeltek, és a szülék azon kikötésével a férjket illetőleg, hogy mivel a leányt nem szolgánójökiül, de feleségökül veszik: azokkal szeretettel kell bánniok, mit ha nem teljesítenének, az e végett igényelt kezesek az árral együtt kicséréltetnek a leánynyal, s az szüleinek adatik vissza.

Igy történt ez a középrendűeknél, a főbkek azonban fizetés nélkül adták férjhez leányaikat, megkivánván a házasulandó ifjutól vagyoni állásának kimutatását, s azon kötelesség hű betöltését, mely a holtig való szeretetet sugalja.

Midőn így egymáséva lett a férj és nő, ez szertartással a jegyváltás által lön megerősítve, mely is kis, arany vagy ezüst, a nap ábrájával ellátott pénzeszkének holtiglani kölcsönös viselésében állott. Követte a jegyváltást az áldomás vagyis lakodalom, mely azonban őseinktől sohasem alacsonyított dőzsölésre, egyik tisztelendő

erényük lévén a mértékletesség, mi hogy életük meghosszabbítására nem csekély befolyást gyakorolt, azt azon tény eléggé bizonyítja, hogy náluk a 80—90-es életkor épen nem tartozott a ritkaságok közé, s hogy midőn egy 108 éves aggtól kérdék, miként tudott ily sokáig egészségben élni, az azt felelte rá: elkerültem a lehetőség, más vendégévé lenni.

Ezek voltak azon szokások, melyek által a házasság meg lön erősítve. A családi élet őseinknél szentnek tartatott, s a férj nejét, vagy egyik családtag a másikat, durva módon illetni bűnnek tartá.

Ha valamely ifju nőnek férje elhalt, azt leginkább a meghalt testvére vette oltalma alá, sőt gyakran nejét, mely szokásnak maiglan maradványa van a köznépnél, melynek női férjeik férfitestvérét nem ritkán kisebbik uruknak szólítják. Őseink nemzetsége sok ideig minden idegen rokonságtól ment volt, és szokás lévén náluk csak magyar vérből származott nővel kötni frigyét, mignem Zoltán fejedelem elvové Ménmarót Hanzár nevű leányát, e szokás mellőztetett, s így lettek magyar elleneink csakhamar sógorai a németeknek, olaszoknak, görögöknek, bolgároknak stb.

Őseink nősülésénél az is tekintetbe vétetett, ha vajjon a kiválasztott nő nem áll-e szolgálatában, vagy legalább sokszorosan rangján alól a leendő férjnek, mely esetekben a házasság, tán hogy ez által eleje vételessék némely ily esetekben tapasztalt visszaéléseknek a magasabb rangu férj részéről, törvényileg megtiltatott.

Elmondván ezeket, vessünk egy futólagos pillantást a férj és nő családéletére is, különösen mi ennek boldogságában főtenyező: gazdálkodásukra.

S itt mindenek előtt — mint mely a régiéknél legtöbb költséget igényelt — öltözetükről kell szólnunk. Őseink e tekintetben minden más népnél gazdálkodóbbak voltak; náluk nem a különfény, de a társaság és egyszerűségre lévén fektetve a fősúly.

A férfiak — mint harcos nép fiai — erős öltönyöket viseltek, s ezek közt első volt a k i d r a, vagy tiara, a mostani sisak. Ennek anyaga azonban szőr volt, s elől keskeny karimával bírt, miáltal mindinkább közeledett a későbbi sisak alakjához.

Második darab harci mezük a szorosan testhez

álló mente volt, melyen sem a kard, sem a nyíl nem hatott át. Harmadik darab ruhájukat a nadrág képezé, mely azonban — mint azt sokan tévesen hiszik, korántsem a mai szorosan testhez álló magyar nadrág alakjával, de inkább a köznép gatyájával hasonlítható össze, ez azonban posztóból készült.

Lábfödét nem igen hordtak eleinte, későbbben azonban, midőn hivesebb idők következének be, a sarun kezdve, mindig tökéletesebbekkel látták el magukat. Ezek valának hadi öltönyeik; békésebb időkben, kivált midőn már hajlani kezdének a földmivelés felé, a páncélinget s a kemény posztónadrágot könnyebb, leginkább fehér színű szövetekből készült öltönyökkel cserélték fel, megtartva az előbbeniek alakját. A téli hideg ellen a szűrt használták, mely a szegényebbeknél juh- vagy kecske-, a gazdagabbaknál nemesebb vadak, mint medve-, párducbőrből és bélelt posztóból állott.

A nők öltözéke még a férfiakénál is egyszerűbb volt, s voltaképen ez csak egy pár nagy ingből vagy tunikából állott, melyeknek egyike az alsó, másika a felső öltönyt tevő; de melyeket ősanynak igen nagy ügyességgel illesztettek magukra a különféle övek segédelmével.

A tehetősebbek az ingen felül derékra valót is viseltek, továbbá díszül könnyű kendőt is, a hideg ellen pedig köpönyeg-féle bélelt posztó öltönnel védtek magukat.

A mint látjuk, itt semmi nyoma sincs a fényűzésnek, s a nők minden ékét hajuk elrendezése s a jegypézn tevő. Közönségesen meztláb jártak, mi náluk sokkal illendőbbnek tartaték a fedett lábnál, később azonban a szomszéd népek szokását követve, rövid száru bakkancsokat viselének, melyek tetszés szerint kisebb-nagyobb sarkkal valának ollátva.

Ennyit öltözetükről. Háztartásuk, jelesen a táplálkozás szükségleteit a férj szerezte be, eleintén mint vadász, később mint földmivelő és állattenyésztő, s mint tudjuk, e részben ők kevéssel is megelégedtek, — szóval: egyszerűség és hozzá tehetjük: boldogság jellemzi őseink családéletét s hogy lelkiéletük nem állt messze a mi korunk követelményeitől azon tekintetben, mikben vizsgáltuk, e rövid rajz folyamán is láthatta az olvasó.

Sipos Soma.

A hiéna.

Ez alkalommal az állatvilágnak egy oly példányát mutatjuk be olvasóinknak, melyet a menzszériákban gyakran láthatni, melyről természetrajzi művekben is gyakran sok mesés dolgot olvashatni, s melynek valódi életmódját és szokásait azonban csak az újabb kor természetvizsgálói ismertették meg helyesen.

A hiéna tulajdonkép a kutyák osztályához tartozik, ezektől azonban leginkább alsó zápfogak hiánya által különbözik. Igen könnyen felismerhetni őt ezenkívül arról, hogy váll-lapockája igen magasra emelkedik, míg keresztcsontja nagyon alacsony, minél fogva ezen állat nyugodt állapotában nagyon esetlennék, mintegy sántának látszik.

A hiéna fajai nem igen számosak. Mindegyiküknek nyaka, szügye és vállainak tája igen erősen kifejlődött, míg rövid hátulsó lábaik miatt hátulsó részük összeesettnek látszik. Mozgásuk ennél fogva ügyetlen, vontatott, még meglehetősen gyors ügetésük alkalmával is. Első és hátulsó lábaik négy-négy ujjá erős és tompa, de vissza nem húzható karmokkal van fölfegyverezve s fejük, állkapcsaik, valamint nyakszirtjük csontszerkezete rendkívüli harapási erőre s arra mutat, miként igen nagy súlyú zsákmányok elcipelhetésére is vannak alkotva.

Legelterjedtebb faj közöttük az ugynevezett csikos hiénáé, melyet Afrika közepétől Kelet-Ázsiáig, Marocctól Kelet-Indiáig s északfelé a Kaukázusig mindenfelé találhatni. Szokásaira nézve dél-afrikai rokonaival nagyon megegyezik.

Bárha a hiéna sok tekintetben undorító és veszedelmes ragadozó, mindazáltal hasznos tulajdonságait sem vitathatni el tőle; mert ő az, ki a keselyűk, hollók s más, dögökből élő állatok társaságában megtisztítja a földet azon, sokszor igen nagy állatok hulláitól, melyek különösen a forróbb éghajlatok alatt gyorsan rothadván, dögleletessé teszik a levegőt. A hiéna fáradhatlanul igyekszik a természettől eléje szabott hivatást betölteni; a csatatérről eltakarítja a barbár harcok áldozatait, kiássa a holt testeket sekély sírjaikból, éjente bebarangolja a keleti városok néptelen utcáit s fölszedi az azokra kidobott állati rothadó részeket; ha azonban éhség zaklatja, nem riad vissza az emberi lakok fölkeresésétől sem.

A hiéna nem veti meg a friss húst sem, a miért a lovak, juhok és szarvas barmok közt nagy pusztításokat visz végbe, sőt az ember ellen is merészkedik gyilkos támadást intézni.

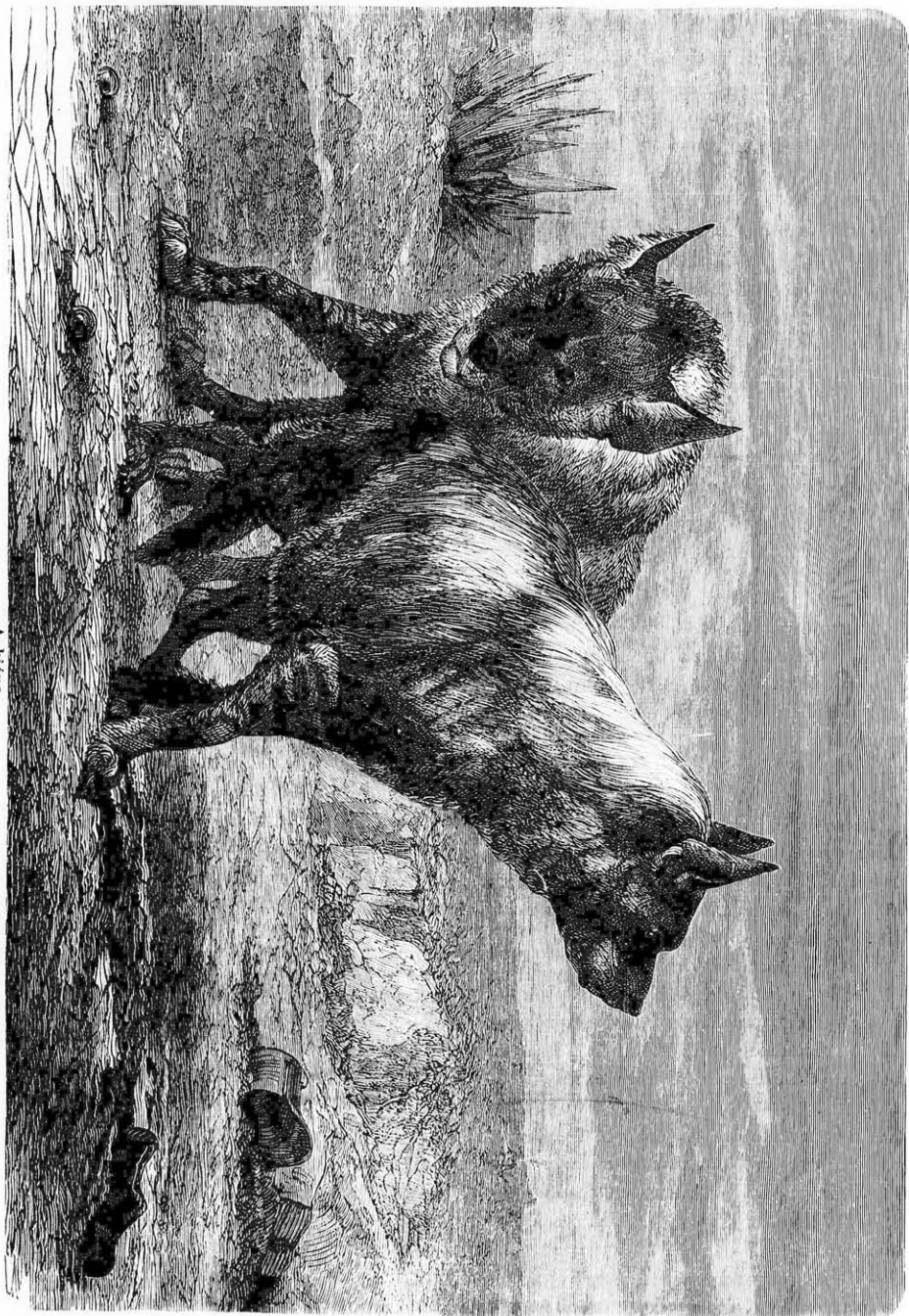
Nappal rendszerint barlangokban, romok közt, sivar sziklák hasadékaiban időz s ily helyeken neveli föl kölykeit is, a mint azonban leszáll az éj homálya, elhagyja tanyáját s megkezdí félemletes kóborlásait.

A hiéna némely vidéken rendkívül szapora, így Abissziniában, hol az ország valódi csapása, hol támadólag lepik meg a falvakat és városokat, s hol számuk majdnem akkora, mint a tenyésztett juhoké. Bruce angol utazó szerint Gondarban éjjelenként egészen ellepik az utcákat, úgy hogy utazónk alig merhetett a királyi lak előtt levő téren végigmenni, nehogy lábába harapjanak, s midőn egy izben sötét sátorába visszatért, egy oda belopózott hiéna zöldes szemei villogtak eléje. Világot gyujtatván, észrevette, hogy a fenővad egyéb zsákmány hiányában egy csomag gyertyát kaparitott magának. Bruce szolgáljával együtt alig bírta földre teríteni az alkalmatlan vendéget.

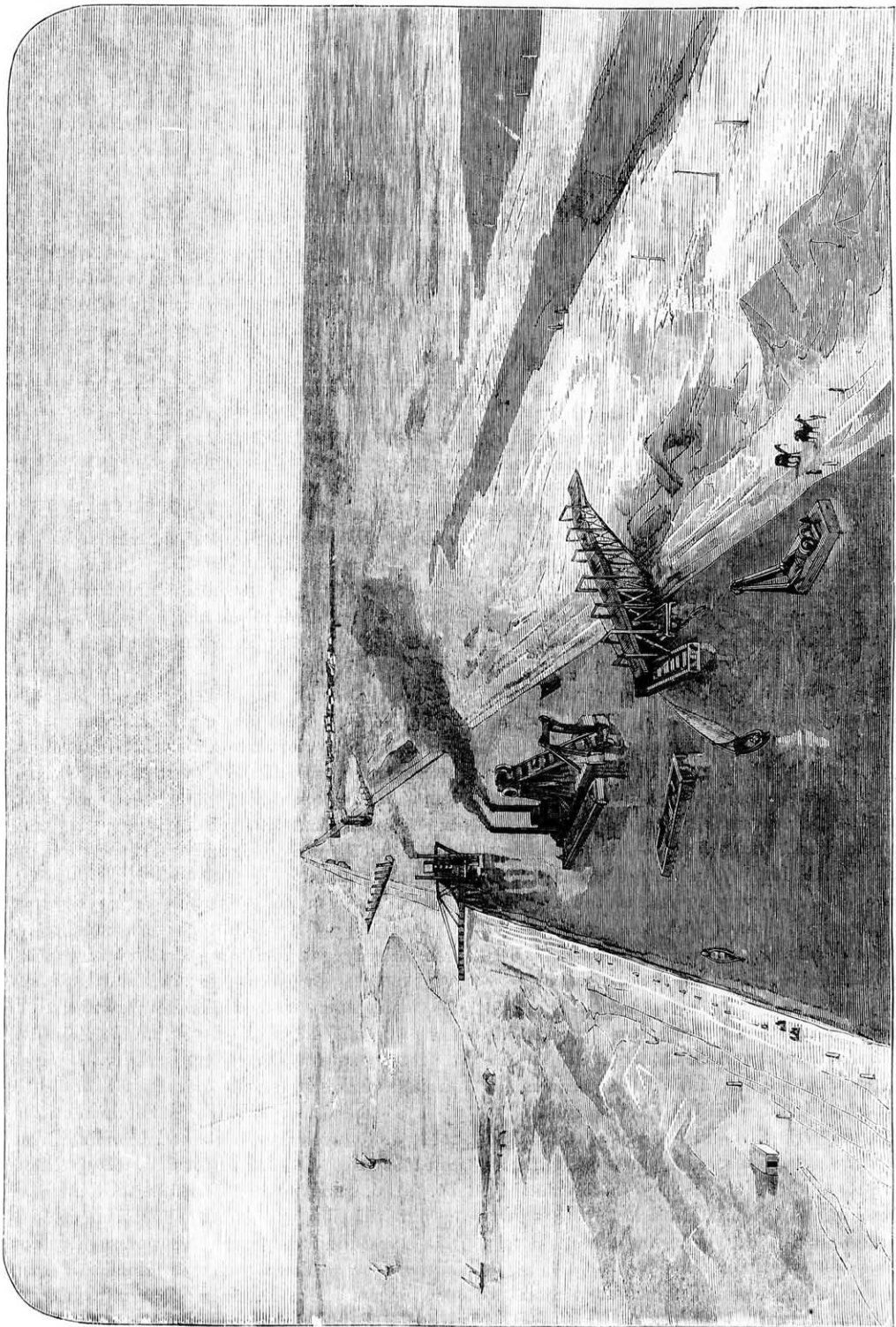
Egy másik afrikai utazó, Denham beszéli, hogy Kuka városa körül (Bornu-országban) egész falakában élnek s ott anyyra merészek, miként egy hat láb magas tüskekerítéssel védett faluba betörték s abból a lakosok fegyveres ellenszögülése dacára két szamarat elragadtak.

A hiéna régi idők óta mindig babonás hiedelmek tárgya volt, sőt a hajdankorban azt tartották felőle, miszerint minden példánya kettős: t. i. him- és nőnemű, bárha ezt már Arisztotelesz tagadta, ki az állat illető testrészeit boncolás és vizsgálat alá vette. Plinius, e híres római természettudós, fölemlíti ugyan Arisztotelesz kutatása eredményét, mindazáltal ő a maga részéről szintén a nép babonás hite felé látszik hajlani. Plátó a meghalt gonoszok lelkeit hiénák testébe költözteti. — A rómaiaknál különben a hiéna csak igen későn lett ismeretes, t. i. Krisztus után 247-ben, midőn abból III. Gordiánus császár a cirkuszi játékok alkalmával egyszerre tíz példányt mutatott be a népnök.

Egészen helyesen legelőször Buffon írta le a hiénát s helyes megismertetése ennél fogva az új koré. Azelőtt azt hitték, hogy a hiéna teljesen szolidithetlen, újabbkori adatok azonban e hitet megsemmisítik. Így Heber püspök írja, hogy ő Kelet-Indiában látott oly hiénát, mely urát szelíd obként nyomon követte, Barrow pedig azt állítja, hogy a foltos hiénát a Cap-gyarmatban kutya-ként megszelidítik s vadászatoknál alkalmazzák. A londoni állatkertnek is volt egy Sykes ezredes

A hiéna.

A szezi csatorna mostani állapota. (Szövege a 298. oldalon.)

által szelidített és ajándékozott kelet-indiai hiénája.

A *hiéna* elnevezése magyar népeletünkbe is átment, és sajátosságos, hogy ezzel éppen *nóket* illetnek, t. i. szívtelen, kegyetlen, a nemesebb női tulajdonságokból kivetkőzött asszonyokat. Irodalom-történetünkben is emlékezetes helyet foglal

el a *hiéna*, a legzseniálisabb magyar költő, Petőfi Sándor „Tigris és *hiéna*” című egyáltalán nem sikerült drámájában, mely által a legnépszerűbb költő fényesen bebizonyította, hogy lehet az ember lángszellemű lírikus és igen silány drámaíró, az isteneknek külön-külön adománya szükségeltevén a költészet ezen két külön ágához.

Kirándulás a szuezi csatornán.

Századunk ezen egyik legnagyobb művére már szólunk egyszer lapunk egyik régebbi évfolyamában s akkor azon táj rajzát is adtuk, melyen a csatorna két világrészt választ el egymástól. Ez év március 18-dikán már az egyiptomi alkirály és számos külföldi vendég jelenlétében végre fényes sikerrel bocsáták be a Földközi tenger vizeit az ugynevezett keserű tavakba, s így Afrika Ázsiával és Európával való ezer meg ezer évig tartott szárazföldi összeköttetése után szigetté vált.

Maga Szuezi — honnét a földszoros s később a csatorna nevének kölcsönzője — szomorú kis arab városka, melyet délről a Vörös-tenger locsol, míg egyéb részein végetlen homok pusztaság övezi. A csatorna e városkától jó órányira szakad a tengerbe, s ott idővel alkalmasint új Szuezi nevű város fog keletkezni. Képünk a csatornát a Vörös-tengerbe ömlésénél ábrázolja, hol az igen széles s hol éjjel nappal dolgoznak a kotró gépek, hogy a víz elég mély legyen. Innen egy órányira van a már kész csatornának azon pontja, hol hatalmas töltés választja el azon részétől, melybe még nem bocsátottak vizet. — Itt kezdődik a legérdekesebb látvány, minthogy ezen pontból egészen az ugynevezett keserű tavakig nem kotrógépekkel, hanem szárazon megy végbe a csatorna-ásás. Ezen munkás-birodalom fővárosa Saluf, oly főváros, melynek palotái csak néhány deszkasátorra szorítkoznak, melyet mindazáltal mértöldnyi területen roppant keményű és füstölő gépek környeznek. A csatornát itt következéskéig ásták: a csatorna leendő medre közepén emberi kezekkel körülbelül 18 lábnyi mély árkot vontak végig; a földtalaj e környéken agyagból s porhanyó kőből áll, mely a Vörös-tengerből idáig szívárgó víz folytán lágy. A vízzel lassanként megtelő árok mindkét partján aztán gőz-szivattyúgépeket állítottak fel s abból a vizet csőhálózat segédelmével a távolabb fekvő homokpusztára vezették, hol az moesárokat és tavakat képezett. Ugyanazon időben az árok partjain levő keményebb szirtet jobbra-

balra lőpor segélyével ropegették szét, a kőhalmzat pedig számár és teve-háton a csatorna kijelölt partjaira hordták, miáltal ott magas töltés támadt. Ha ily módon a jövődöbéli csatorna egy-némely helyén a meder elég szélessé s a tervezet szerint 24 lábnyi mélylyé vált, akkor a töltés tetőjéről a csatorna medrébe sín-utakat vezettek, s aztán gőzmozdonyok segélyével, hosszú vagon-sorokon így hordták ki onnan a még felesleges követ meg földet.

Száz meg száz ily gőzszivattyú, meg ilyen vasút volt itt működésben. Mindenfelől lehetett hallani az akna-munkások óvó jeladását s minden percben hallatszott egy-egy tompa durranás, mire föld és szirtdarabok tölték meg a levegőt.

Saluf telep mögött kezdődnek az ugynevezett keserű tavak, melyek azonban azelőtt egészen szárazok valának, s melyek fenékén roppant mennyiségben rakódván le a só, a homoksvátagon mintegy sós foltokat képeztek. Hajdanában ezen száraz medencék helyén is a Vörös-tenger hullámai zajlottak s most, miután a csatorna által ismét össze vannak a tengerrel kötve, megint mintegy 30 lábnyi mély, elég széles és hosszú tengergyakokat alkotnak.

A sós tavakon túl jó távolra az ugynevezett Timsah- vagyis Krokodil-tóhoz érkezünk, melynek északnyugati részén a gyors virágzásnak induló Izmaila nevű városkára akadunk. E városka helye még 15 év előtt is tökéletes pusztaság volt, ma pedig már 4000 lakosa van, utcai szélesek és rendesek, tágas terek által megszakgatva, melyen parkok díszlenek. Izmaila a szuezi földszorosnak éppen közép-részén, a Vörös- és Földközi-tengertől egyenlő távolságra fekszik. Itt ömlik a Timsah-tóba azon édesvízi csatorna is, mely a Nilusból fakad, s melynek egyik főága aztán innen az új csatornával egy vonalban, de attól mégis jócskán messze, szintén Szuezi városa irányában fut, ott ömlőlvén a Vörös-tengerbe. Izmailával szemben lépünk belé ismét az új csatornába, melyen innen a Földközi-tenger már gőzhajó visz. A csatorna ezen része 300 láb széles s itt már élénk

sürgés-forgás, apróbb gőzösök, vitorlások és vontató hajók vehetők rajta észre. A csatorna végre Port-Szaïd város kikötőjénél ömlik a Földközi-tengerbe.

Hajdanában Meuzalah nevű mocsárszerű tó foglalta el azon helyet, melyen ma a virágzó Port-Szaïd terül el, melynek kikötője igen kitünő. A városkának mintegy 6000, mindenféle nemzetbeli lakosa van, kik közt azonban legszámosabbak a görögök és arabok.

A csatorna egész hosszában a munkások száma mintegy tizennyolcezer s ezek leginkább görögök, azon nemzet fiai, melyről keleten és nyugaton egészen ellenkezőleg vélekednek. Mi gyakran Athéne és Spárta nemes utódait tekintjük ben-

nük, míg keleten a leghitványabb csöcselékek tartják őket, melynek a csatorna egész hosszában is legközönségesb bűneihez tartozik a gyilkolás, rablás és betörés.

A szuezi csatorna végleges megnyitása ez évi október 1-jére van kitűzve.

A francia lapok nagy zajt csaptak volt vele, hogy a „La Lévette“ nevű hajócska már a szuezi csatornán keresztül ment át a Földközi-tengerből a Vörös-tengerbe, azonban megjegyzendő, hogy az az új csatornán csak Izmailiáig evezett, innen pedig a Timsah-tóba ömlő régi édesvízi csatornán vergődött nagy ügygyel-bajjal egészen a Vörös-tenger partján levő Suezig.

A kalapos király.

(Költemény-töredék Ányos Páltól.)

Ki hinné, hogy *Ányos Pál*, kinek műzsája egyik írónk találó jellemzése szerint „zokogó, gyászba öltözött halvány leányka, kinek keblét szüntelenül csendes bú emészti s ajakán a dalhangot igézővé változtatja a megadás fájdalma, mely sok versében magasztossá válik,“ ki hinné, hogy ez az örökké zokogó múzsa nemcsak dalolni tud, hanem az igazságot egy király fülébe is dörgi.

De térjünk át a költeményre.

Hogy kedves olvasóim azt megérthessék s megítélhessék, mennyire jogosultak a panaszok, melyeket a költő néhol dörgésszerű szavakban, másutt imaszerű hangon önt ki, szükséges II. József jellemére, kihez a költemény intézve van, egy futó pillantást vetnünk.

Tudjuk a történetből, hogy József trónraléptével monyi remény szállta meg népei szívét. Hisz mindenki ismerte nemes lelkületét, leereszkedő modorát, mindenki ismerte őt európai utjából, melyet gróf Falkenstein név alatt tett meg. De mily hamar megváltozott e hangulat, midőn 6 hó múlva sem koronázták meg magát. A magyar nemzet minden időben féltékeny volt alkotmányára s alaptörvényei szerint „az új királynak első kötelessége országgyűlést hirdetni s magát legfeljebb 6 hónap alatt sz. István koronájával megkoronáztatni.“ De József nem akarta kezeit megkötöni a koronázási eskü által, mert már ekkor agyában forrongtak ama nagyszerű reformok, melyeket a mi alkotmányunkra is ki akart terjeszteni, s melyek a modor miatt, melylyel azokat ki akarta vinni, mindon oldalról csak ellen-

szegüléssel találkoztak, s melyeket élte végén egy tollvonással önmaga semmisített meg.

E nagyszerű reformtervek kivitelében oly heves, oly türelmetlen volt, azok egész lényét az elhamarkodás, erőltetés annyira átlengte, hogy az alkotmányos magyar nemzet, dacára, hogy belátta azok szükségességét, mindenütt daccal fogadta s kivitelüknek utját állotta. Megszámálhatlanok a f-liratok, melyeket az egyes megyék felküldtek Józsefhez, s melyeket ő rendszeren hallgatással mellőzött. S ha tekintjük e költemény egyes merészebb kitételei felett sem.

II. József a szó szorosabb értelmében, dacára, hogy népei jólétét szíven hordozta, dacára, hogy éjjelét és nappalát annak boldogítására szentelte, kényúr volt.

Kényúr volt, mert főcélja volt éltének: Magyarországnak független államletét s alkotmányát eltűrlni s kormányát az osztrák tartományok kormányába a tervezett öszpontosítás szerint beolvasztani; kényúr volt, mert reformjait nem alkotmányos uton vitte ki, hanem katonái százezeivel ráerőszakolta népeire; kényúr volt majdnem minden tetteben.

Vagy nem kényúrságról tanuskodik-e ama rendelete, melyben a koronát, mit a nemzet féltékenyen őrizt, Bécsbe szállíttatni rendelé? vagy egy másik, melyben közigazgatási közegül a német nyelvet gyalázatos csellel tolt a magyar nemzet nyakára? vagy egy harmadik, melyben a megyei igazgatás új rendszere hozatott be, „mely által az ország függetlenségének legerősebb biz-

tosítéka, az ősi megyerendszer eltöröltetvén, Magyarországban a német örökös tartományokkal való egybeolvasztására oly döntő lépés tétetett?⁶

Nem kényurilag járt-e el a népszámlálásnál, vagy pedig a török háború alkalmával a gabona beszédésénél, mikor a magtárakat katonáival erőszakosan feltűrette, vagy pedig a gabnát szállító szekereket napokig hagyta várakozni, míg lerakodhattak, úgy, hogy a szegény paraszt marhái éhség miatt elvesztek?

Tagadhatatlan, hogy másrésről tekintve József reformjait, kalapot kell emelnünk ama nagy cél előtt, mely egész életén át szeméi előtt lebegett, melyért egész életén át fáradozott, s melynek áldozata is lett, mert e cél nem kevesebb vala, „mint annyiféle elemekből álló tartományait egy szorosán összefüggő, gazdag, hatalmas álladalommá tenni, melyben egyenlő igazgatás, egyenlő törvény legyen; mely a szellemi felvilágosodás, műipar s kereskedelem virágzata által, az erő, jólét és függetlenség lehető legmagasb fokára emelkedjék.“

Azonban a cél nem szentesíti az eszközöket s épen az eszközök azok, melyek miatt mi magyarok pálcát törünk József felett. Ha továbbá tekintjük, hogy az alap, melyből József ujtásainál kiindult, már csirájában férges és magában hordja az enyészet magvát, úgy csodálkozunk kell, hogy József, ki oly felvilágosodott ember volt, be nem látta, hogy Magyarországot az osztrák álladalomba beolvasztani lehetetlen, először a magyar féltékenysége miatt nemzetiségére, másodsor: mert politikai, erkölcsi, faji, sőt anyagi tekintetben is annyira összeütközők e két ország érdekei és viszonyai, hogy azokat egy bírodalomba önteni, egy egészé gyúrni lehetetlen.

De most, miután elősoroltuk a fejedelemnek hibáit, nyujtsuk át az elismerés koszorúját az emberbarátnak, népei atyjának.

Ki nem tudná ama rendeleteit méltányolni, melyek által udvarából a tulságos fényt és pompát száműzte, az udvari személyzet számát tetemesen leszállítá, sőt a felesleges császári lovakat is részint eladatta, részint elajándékozá, és így udvartartása költségeit tetemesen leszállítván, ez által is igyekezett könnyíteni népéin? Ki nem ismerné lelkesedéssel fogadott sajtótörvényét, mely a szellemet bilincseiből felszabadította, s mely ámbár gyakorlatilag hiányos, József érdemkoszorújának hervadhatlan levele? ki nem ismeri türelmi rendeletét vagy pedig a tisztviselőkhöz 1784. márc. 8-án intézett rendeletét, melyben nagyszerű eszméket fejteget s melyről azt mondja Horváth Mihály,

hogy ily elvek a XVIII. században még nem hangzottak fejedelem ajkairól s egy lejjebb-kori alkotmányos királynak is becsület-válmanák?

Ki nem hallott önfeláldozásáról a török háború alkalmával, midőn folyton a táborban tartózkodott s szímet nélkül fáradozott? Itt kapta ama betegsége, mely sírba is vitte. Halálát még betegségében is sietteté, mert orvosai tiltakozása dacára folyton munkálkodott.

És végre kit nem hat meg e fejedelem gyászos sorsa, ki csak jót akart, ki egész éltén népei boldogságán fáradozott, s kinek végső perceit Magyarország örömrivalgásai és zavargásai háborították meg? Kit nem illetnének meg halálos ágyán mondott ama híres szavai: „Nem tudom, igazavane a költőnek, midőn mondja: Du trône au cerceau le passage est terrible; de én nem so-hajtok a trónért; nyugodtnak s csak kissé keserítettnek érzem magamat, hogy annyi életbajjal boldoggá oly keveset, hálátlanná oly sokat tettem; de hiszen ez a trón embereinek sorsa!“

És most, miután Józsefet, az embert és a fejedelmet néhány tollvonással jellemezni megkísérlém, áttérek a költeményre és történetére.

E töredéket egy jó barátom másolta le Nagy-Esztergályon a most is élő Ányos-család levéltárából, magának a költőnek kézírataiból, hol összes munkái megvannak. Másoló az akkori helyesírást egészen megtartotta, a mint azt a t. olvasó láthatja.

Az egész töredék 304 sorból áll, páros csengő rimekkel.

Eleje emlékeztet Cicero „Quo usque tandem“ -jére. Mintha már rég forrott volna a költőben a nemes harag, s váratlanul törne ki.

A tiszta, önzetlen hazafi sujtja elejétől majdnem végig alapos vádjaiával az alkotmányt felforgató kényurat, s keserűségében néha durva szavakra is fakad. Csak a költemény egyes helyein s kivált végén beszél a pap, a csendes lakából kiüzoit szerzetes, s itt ismét elénk tűnik az az imaszerű hang, mely Ányos többi költeményeit átlengi; itt ismét a megnyugvás hangjait halljuk s tán ha tovább folytatta volna költeményét, mely elején villámokat lövel s a megsértett honfitűz szikráit pattogtatja, a végén, mint többi költeményeinél, talán ismét imádkozni kezdett volna.

Ki tudná megmondani, miért maradt töredék e költemény?

Talán midőn a költő írta, II. József épen halálos ágyán feküdt s a szelid lolkü pap félbenhagyta

vádjait, térdre borult s imádkozott a haldoklóért.

Ki tudná megmondani, miért maradt ismeretlen ?

Talán Ányos magáévá tette ezen elvet: „De mortuis nihil nisi bonum,“ s nem akarta a sírban porladozónak álmát zavarni.

Ime, a költemény :

Kalapos király.

Még sem szünsz kegyetlen, szívünket gázolni ?
 Nem elég még a könyv ? még többnek kell folyni ?
 Há ! képtelen fajzás ! véred gyalázattya,
 Gyilkossa népednek, nem pediglen atya.
 Ez a hálaadás oly szent hívőginkért ?
 Házodért kiöntött számtalan vérukért ?
 Megöszült atyáink miként tsalatkoztak !
 Hogy rajtat s Anyádon egykor szánakoztak.
 Tudod a Posonyi vár palotájában
 Miként nyőszörögtél Anyádnak karjában ?
 Vélünk hogy szerelmet sirtál nemzetünkre,
 S most látjuk, hogy gyilkos tórt töltél szívünkre.
 A megilletődött őszek kardot vontak,
 Védelmedre vitéz esküvést mondtok,
 Felajánlották volt végső böpp véreket,
 A buzgóság birta ezekre sziveket
 O ! szegény atyáink ! be nem gondoltatok,
 Hogy ezzel veszett el virágzó hazátok.
 Egész Európa tsudált benneteket
 S csak ti nem láttátok veszedelmeteket.
 Im a kit számunkra királyt neveltetek,
 Kiben arany időt virradni véltetek.
 Most három száz ezer fegyveres rabjával,
 Egy porázra fűzi nemeset jobbjával.
 Még jól meg sem hültek Anya tetemei,
 Hogy már ránk morogni kezdek menykövei ;
 Biztatot ugyan még első levelében,
 Hol szentül ígérte királyi nevében,
 Hogy szabadságinkat egy pontig megtartya,
 S ő lesz Anya helyeit nemzetünknek atya.
 Feléledett szívünk illy ígéretekre,
 Hálákat küldöttünk a kegyes egekre.
 Ó ! miként örültünk, hogy kis magyarságunk
 Nyer még olyan királyt, ki lesz boldogságunk.
 Már akartunk érte halni ! Már törődöttünk
 Miként ferdeh-tne Jósefért fegyverünk.
 Ilyen a magyar szív ! Ekkép tud érzeni,
 Jó fejedelméért mindgyárt kész vérzeni.
 Így örülsz te hajós, ha oly szél lengedez,
 Mely előtt a setét felhő fut s butuszt vesz,
 Reménleni kezded ekkor szigetedet,
 Hol nyereségekkel töltöd erszényedet.
 Így te szántó-vető, ki rémülve álltál,
 Midőn jönni hadi lovasokat láttál,
 Ha e harátsló nép nem esik pajfádnak,
 Megkegyelmez szálba menő gabonádnak,
 Így örültünk mi is ! — de meddig ? Istenek !
 Hogy lehetnek eszes lelkek kegyetlenek !
 A királyi névben küldött fogadások
 Tsak olyanok voltak, mint hazudozások ;
 Milylékről ébrenten alig emlékezünk,
 Valóságot benne bár előbb képezünk.

Szép ígérétnek első megszegése
 Vala trónusunkba loppal beszökése.
 Még nem is láttuk volt Posonyi dombunkon,
 Már jármát éreztük fekünni nyakunkon.
 Iszszonyú hatalom ! — még ez nem volt nálunk !
 Hogy korona nélkül lett volna királyunk.
 Mátyás hogy nem találta koronát magának,
 Tűzzel vassal rohant Fridrik kastélyának,
 Nem szánt feláldozni több száz magyarokat,
 Tsak hogy koronázva ülje trónusokat.
 De ez megelőgszik hogy kalap van fején,
 Mert három száz ezer *zoldos* él kenyerén.
 Azt véli, ezeknek fegyvere királyság,
 Holott kegyetlenség, erőszak, tolvajság.
 Mely Istennél veszi azt az igazságát,
 Hogy meg tiporhassa ember szabadságát ?
 Mely Isten ad neki arra igazságot,
 Hogy ő rabszíjjakra fűzze szabadságot ?
 Azért hogy ereje legyen, még nem király
 E nagy név szeretet égő oszlopánál ;
 Azután ha az is, nem az a tisztsége,
 Hogy elfulladásig sujtson felsősége,
 A királynak azért adgyák Méltóságát,
 Hogy hiven őrizze népe bátorságát,
 Hogy továbbra vigye országa széleit,
 És hogy boldogokká tegye nemzeteit.
 De e nagy valóság esmérletlenné lett,
 Mielta erőszak rajta hatalmat vett,
 Mielta kevdység kegyelem helyébe
 Űlt Fejedelmeknek királyi székébe.
 Mielta magokkal ezek elhitetik,
 Hogy jobb ha jobbágyi félik, mint szeretik,
 E megvesztegetés királyok székében
 Szül anyai bűnöket föld kerektségében,
 E' tselekszi, hogy ma az anyja természet
 El rémülve nézi, hogy sok szabad nemzet
 Nem is kérdezteik : kell-e neki király ?
 Már is bilintseket és jármokat huszkal.
 O ti Fejedelmek, milyen törvényekkel
 Bántotok oly szörnyen ama nemzetekkel,
 Kiket hátaratlan tenger messzesége
 Elszakaszt s boldoggá tett együgyűsége ?
 Nem kívánták ezek fősvény kintseteket,
 Sőt még nem is tudták kevely neveteket,
 Mégis ezer vesztő zerral tölt hajókkal
 Vadászátok őket jobbágyi békókkal.
 Mint jámbor utazók szálltok szigetyekben,
 S ha arany vagy ezüst tünik szemetekben,
 Ólítek, vágjátok szegény lakosait,
 Égeítek sással fedett szállásait.
 Be derék ditsőség halász kalibáját
 Megvenni, s győzsésnek nevezni prúdáját,
 Azután vadnak mondgyátok ezeket,
 Pedig ti hordoztok oroszlyán sziveket.
 Ausztria ugyan még szabad ily vétektől,
 Mert tervzegeinek ki nem tett eszektől
 Ekképpen vétkezni. Nagy bünhöz is ész kel,
 A szív gonosságra ennek szárnyain kel.
 Tergeszti s Fiumi tenger koskenségére,
 Most kezdik szoktatni Anglust nyereségre,
 Most lát még csak Álgir fekete sasokat,
 Tengeren repdesni s lődözni azokat,
 Most kezd a Khineser magyar dohányt színi,
 Füstös lust kóstolni s teki bort inni.

Szép dolog egy házat így gazdagítani,
Főlösbeg vagyonút pénzzel felváltani.
Igy tudta Hollandus Spanyolok jármait
Le vetni s virágba hozni városait.
Igy hordgya az Anglus révpartyába
Végzetlen kintset ország tárházába.
De ha e nyereség kihág határain,
S szabad nemzeteknek legel vagyonain,
Ha oly népet, kinek kintset oltsón veszi,
Együgyüségéért öli s rabbá teszi,
Már ez kegyetlenség! — ez kiált egekre,
Hogy külgjön menkövet a fejedelmekre.
De talán *Ausztria* nem megy oly messzére,
Noha ő is uszkál már holmi cserére.
Ő csak *ittthon* üzi régi mesterségét,
Tsalárd ígérteit, szives kegyességét;
Ekkoráig e két fortély oltalmában

Tsuda szerentsével hevert trónusában.
Ha megszorul, földig megalázza magát,
Örző anygáának nevezi jobbágyát,
De ha szerentséjét jobb karba szemléli,
Tsaknem fél Istennek lenni magát véli.
Jósef e valóság bír arra tégedet,
Hogy érdemesebbnek ítéljed fejedet
Angyali koronánk rég méltóságánál,
Pedig főbb hatalmad ennek jóvoltánál.
Mért nem bánt így Anyád, hogy királyá tettük?
Hogy hét ellenségit kontzoltuk, kergettük?
Mért *gyermeksegeiben* nem tudtuk *felbúled*,
Hogy *kala* os király fog lenni *belbúled*?
Hidd el, hogy *véled* is máskép bántunk volna,
Most *kegyetlenségéged* magyart nem gázolna.
(Vége köv)

Mihály Tivadar.

Egy hét története.

(Május, 10.)

(VK.) Olyforma zavarban vagyunk, mint a házi gazda, ki hirtelenében nem tudja eltalálni, hogy egyformán kintinő vendégei közül melyiknek adja az *első helyet* asztalánál. Annyi érdekes történt e lefolyt héten, hogy bizony bajos a gombolyag szálát egyszerre megtalálni.

Az „üstökös“ (így nevezte Mosonyi Lisztet) el-távozott görbélyes utján, mely megint visszavezeti őt az elhagyott Rómába; de feltűntek helyette a sport csillagai, a gyepen, az állvány páholyaiban s a lóverseny-bálban. — A királyi pár megint Budán van, (szombaton lovagoltak be Gödöllőről egész a Hermina-kápolnáig,) s midőn mi e sorokat írjuk: tán épp akkor gyújtják föl a királyi palota báltermének csillárjait, melyeknél ezer meghívott egyén fogja hódolattal élvezni a „legelső magyar ember“ vendégszeretetét. — A képviselőházban ma választák meg a bizottságot, mely választási javaslatot készít a trónbeszédre. — A királyi kuriához e napokban nevezték ki a semmitő tör-törvényeszek és legfőbb ítélőszék tagjait, köztük Bónis Sámuel, ki elválik a nyughatatlan Politikától, kivel annyi mostoha időn át hü frigyben élt, s a csöndesebb természetű Themis istenasszony-nyal köt új szövetséget. — A Margit-sziget piros pünkösöd napjára készült meglepni a világot új épületeivel, firdőivel, lóvonatú vasutjával s Linzben készült gőzöseivel, s József főherceg és neje Klotild főherce-gasszony (ki a mult héten érkezett meg Budára) magok is el-eljárnak gyönyörködni e valóban szép művekben. — A trónörökös pedig sorba járja a kegyesrendiek iskoláját, az ó-budai hajógyárt és téglá egetét, hol annyi római régiséget találtak, a melyeket most Rómer Flóris a tudomány örömétől sugárzó arecal magyarázgat neki. — A lövölde tel-

van, bankett- emlékekkel, tömjénzaggal, melyet Liszt dicsőítésére a bombasztok nagyot puffantó csöveiből eregettek, s éljenzések viszhangjával, melyeknek gyönyörét Jókai Mórnak — e csend-szerető költőnek — kellett négy óra hosszán át kiállnia. — A színházban egy nap „Othello“-t lát-juk új szabásban, a mint t. i. e szenvedélyes ala-kot Kovács Gyula új színészünk annyira „egyé-níti“, hogy egészen a maga csöndesebb vérfor-gású egyéniségéhez szabja. Egyik este szidjuk Sal-vit, az impresáriók ez „olesó János“-át, ki sze-dett-vedett énekekkel mutatja be „Borgia Luc-retiát“, a másik este tapasztjuk Pozzoni Anto-nietta asszonyt, e drámai hevű énekesnő, ki a „Tra-viatá“-t is, Verdi e könnyelmű kaméliás hölgyét — akarjuk vagy nem — megszeretteti velünk; a harmadik este pedig Pandolfini hatalmas No-luskója ragad el, kinek szenvedélyét szeretőnk át-plántálta a mi Othellónkba. E közben jó egy szomorú hír, mely Füredi halálát jelenti, ki még a gyászapon is protestál legszebb címe: a „népdalok hőse“ ellen, s mint a „nemzeti színház nyugalmazott baritonistája“ kíván az emberek emlékezetében megmaradni. — Az irodalomnak is érdekes jelenségei vannak: Horváth Mihály „Zrinyi Iloná“-ja, Szemere Bertalan „Napló“-ja és Hugo Victor „Nevető ember“-e.

Csak nagyjából vetők papirra e hét nagyobb vonásait, (mellözve mostani jeremiádjaink főtár-gyát: a port, melyből a község dicsőségére na-ponkint el kell nyelnünk egy fontot, s bár sokan nyeljük, még sem fogy el), s imo, már is készen vagyunk tárcánk felével.

A divat úgy kíváná, hogy a sportnak adjuk az elsőséget, mert ez a lóverseny viritó hete. De

bár akkor, midőn az udvar és főrendek háza Pesten mulat, s az idő is eléggé kedvez, mint most: a Rákos gyepje igenérdekes látványt nyújt, s a páholyokban a királyné kezdve a legifjú bárókiaszszonyig az egész beau monde egy koszorúba van fűzve, a tavaszi divat élénk színeiben, mosoly és élénk érdekeltég közt: mégis mellőzve a gyp dicsőségét, a kladrubi ménés négy lábú hőseit, s a kiehözött jockeyk részvét-ébresztő véználkodását, az ezer aranyos császár-díjat (melyet ezúttal a kladrubi császári ménés „Pantaloón“-ja nyert meg), és az egész sport-boldogságot: eszünkbe jut, hogy az írás szerint „a halál úr az életen,“ s hátat fordítva e fényes zajnak, örvendező bámeszködésnek és a Rákos homokját szivesen nyelő tarka tömegnek, inkább a csöndes Ujfalu temetőjét keressük föl, hol a szegény Fűredi Mihály pihen.

Mennyi diadal és öröm volt az ő életében, s mégis csak egy fényes temetést sem adhattunk neki. Alig van ember a hazában, ki egyszer-mászor ne tapsolta és eljenezte volna gyújtó hatású dalait, s ime, koporsóját — kedves övéin kívül — alig néhány ember állta körül.

A sír mögött, melyben pihen, szép múlt fekszik, de melynek vége keserűre vált.

A nemzeti színház, melynek alig lehetett valaki nála buzgóbb tagja, volt az ő szeretetének legfőbb tárgya, s éppen ezzel kellett meghasonlania. Miután husz évig a legbensőbb frigyen élt vele: utójára kedvetlenséggel vált el tőle, azt hívén, hogy megcsalta. Az élénk buzgalomról, melylyel a műzsát szolgálta, azt gondolá, hogy az maga az örök-ifjúság. A nyugalom nem volt neki élet, s énekelni szeretett volna még akkor is, midőn hangja már nem csengett többé, mint valaha. Ezt az egyet azonban, bár igen okos ember volt, nem bírta elhinni. El volt telve keserűséggel, panaszzsal, ő, a kedélyes, vidor, szeretetreméltó ember. Mint egykor Achilles: ő is haragosan vonult sátorába, de legalább egy szép birtok falusi lomsátorába, hol a nyugalom, kényelem és szeretet karjai közt kárpótlást lehetett volna. A tevékenység azonban nem engedé nyugodni, s boldog volt, ha legalább néha vidéken vagy egy-egy pesti jótékony hangversenyben énekelhetett. A színházba gyakran eljárt, de mindig szomorún nézett a színpadra, melynek emlékeiből új reményeket szitogatott. Olyan izgalmak voltak, mint a trónvesztéseknek, kik soha sem hiszik, hogy többé nem nyerhetik vissza a királyi pálcát, melylyel egykor uralkodni tudtak. De mind e keserűségeknek, melyek a tettvagy becsülnivaló forrásából eredtek, ma

már vége van! A derék művész oly csöndes ember lett, mintha soha sem zaklatta volna sem dicsőség, sem keserűség. Mi azonban, kik kortársai valánk, megtarjuk képét emlékezetünkben, mert nem csak a dalnokot tiszteltük, hanem egyszerűsmind a derék embert is szerettük benne, s nevét mindig emlegetni fogjuk, valahányszor színházunk szebb napjairól lesz szó.

Milyen jó az írónak, ki nem öregszik el, ha bírja az isteni szikrát, mely a szellemnek örök ifjúságot ad. Ime, az agg Hugo Victor soha sem volt fiatalabb, mint most, midőn „A nevető ember“-t írta. Mily ragyogó képzelem, mily forró színek, mily ötletgazdagság van már az első kötetben is, melynek címe: „A tenger és az éjszaka.“ Mindkettőnek borzalmait festi, érdekesen, bizarran, idegizgatólag. A tengeren sok hányatás után elvesz egy hajó ismeretlen gonosztevőkkel, s az éjszakában eltéved egy gyermek, a kit el akartak teni s a ki rémlátások után szabadul meg. A kik szeretik a bizarrt, a csodálatost, a szörnyűt: azok mindenesetre elemőkben lesznek, midőn e könyvet olvassák. Olyan ez, mint a Liszt „Pokla,“ a mint hogy Liszt jobban is hasonlít a vadregényes és bizarr Hugo Victorhoz, mint Dante tengermélysegű s mindig igaz szelleméhez.

„A nevető ember“-t már paródizálják is, s ennél valóban nincs könnyebb. E nagyszerű borzalmakat csak egy vékony hajsza (s nem egy lépés) választja el a nevelésgéstől. De habár a regény nem az élet, hanem egy mesterségesen izgatott képzelem csodaszülöttje: még sem maradhat iránta senki közönyösen, mert végre is lángész munkája, tele a legcsodálatosabb eredetiségekkel. Az első kötet még sajtó alatt volt, s már az egész világ beszélt róla. A németeknek még nincs meg, mert a költő eddigelé csupán francia és magyar kiadásra adott jogot.

Noha nem számíthat ezredrésnyi hatásra sem: de minket mégis jobban érdekel Horváth Mihály „Zrínyi Iloná“-ja, e melegen irt életrajz, melyben Rákóczi Ferenc anyjának és Tököllyi Imre nejének — e valóban nagy asszonynak — hü arcképét kaptuk. Arcképét fotografiában és a történetirő érdekes rajzában. A jellemfenség, lelki erő, a tiszta nőiség példánya volt e nő, ki harmincöt éven át a legnagyobb megpróbáltatásoknak volt kitéve, a nélkül, hogy megtört vagy megalázódott volna. A könyv, mely róla szól, szívrünkre hat. Szerzője nem „üstökös“ ugyan, mint Hugo, de nekünk drágább; valamint a hold is, mely nekünk világít, sokkal többet ér ránk nézve, mint a százszor nagyobb, de távolabb eső égi tes-

tek, melyek nem közvetlenül mi hozzánk vetik sugaraikat.

Szemere „Napló“-ja is oly könyv, melyet mindenki érdeklél fog olvasni. A forradalmi elnökminiszter, elvesztve hazáját, elszakítva családjától, keserűséggel telve a történetek és a forradalom első embere ellen, Török- és Görögországon át jut Párisba, e szép városba, mely neki a száműzetés szomorú földje. Kétségbeesik a jelenen, de reméli a nemzet jobb jövőjét; munkálkodni, írni akar, de még nincs határozott célja; haraggal van eltelve sokak iránt, kikkel együtt szenvedé a hajótörést, s e miatt sokszor ingerült s igaztalan. De a napló nem is történet. A napló olyan, mint a lyra: az érzések és kedélyállapotok közvetlenségét keresükk benne. S a Szemeré annál érdekeseb, mert oly természet tár föl, mely különben zárkozott vala. A kik elolvassák s némely lapjain megütköznek: ne fedjék el, hogy e művet oly ember írta, ki szerencsétlenné lett hazájával együtt, s a keserűségek

legelső idejében nem emelkedhetett a tárgyilagos ítélet magasára. Naplója különben tele van szép gondolatokkal, s bár rhapsodistikus, de erős iránylyal, sok helyen pedig költészettel.

Könyvekről beszélünk, midőn a világ minden egyébbel törődik, mint azokkal. Épen azért teszszük. Ránk nézve sokkal érdekeseb egy jó könyv, mint bármelyik jockey ötszáz vagy ezer arany diadala. Ám hadd futtassák ők füрге lábú paripáikat az aranyok koszorúja után, a mi tollunk szivesebben mozog ott, hol a szellem küzdtere tárul föl előtte; s ha valakiben fölkelhetjük a figyelmet egy-egy becsebb elmetermék iránt, s ez által néhány gyönyörteljes órát szerzünk neki: talán több szolgálatot is teszünk, mintha ide jegyeznők a paripák keresett névsorát, melyet a futtás első napján harsányan éljeneztek meg. Hátrább a paripákkal is, midőn a szellemekről van szó! Az ő négylábos forgó dicsőségök hirdetésére találunk tán tért a jövő alkalommal is, ha majd a futtatások bevégződnek.

V e g y e s k ö z l e m é n y e k .

Történeti naptár. *Májushó* 12-én. A templáriusok megégettetnek Párisban 1310. — A velencei köztársaság vége 1797. — Liebig 1803., Hind csillagász 1823. születtek.

13. Mária Terézia 1717., IX. Pius 1792. születtek. — A francia csapatok Bécsben 1809. — Cuvier † 1832.

14. Vasco di Gama Calicutba érkezik 1498. — IV. Henrik Ravaillac által megöletik 1610. — Az első magyar ref. isteni-tisztelet Bukarestben 1815.

15. A 80 éves korában is szép Ninon de l'Enclos 1615., Metternich hg 1773. születtek. — Bonaparte a magyarokat szabadsággal kínálja 1809. — O'Conell 1847., Zilahy Károly 1864 ††.

16. A francia hajóraj Finisterre mellett megsemmisítetik 1744.

17. Alcuin † 804. — II. Frigyes győzelme Caslaunál 1742. — Bonaparte Dr zdában 1812.

18. Az első francia császárság alapittatik 1804. — A frankfurti német parlament megnyittatik 1848. — A Monte-Cenisen az első gőzmozdony ártrog 1868. Közli: V. A.

— (*Beethoven mint szakács.*) Beethoven, a híres zeneköltő — mint általában minden agglógeny — a gazdasszonyok zsarnoki hatalma alatt nyögött, s azokkal folytonos viszályban élt. Egyizben elveszté egyik művének tisztázátát, s miután azt

a konyhában vaj- és sajtakaróminőségben találta, elhajta házától gazdasszonyát, megfogadván egyuttal, hogy jövőben maga fogja magát szolgálni. Oly formán vélekedék, hogy egy jó ebéd készítése talán csak nem kerül nagyobb fáradságába, mint egy symphónia szerkesztése. Határozatához szilárdan ragaszkodván, nagy számu vendégséget hívott magához ebédre. Képzeltetni a vendégek csudálkozását, midőn azok Beethoven, fehér süveggel és köténynyel ellátva, a tűzhely mellett állani látták! Sok idő telt el, míg a szokatlan munka véget ért. Végre eljött a tálalás ideje. De óh, ki irhatná le az éhes vendégek rémületét, midőn azok oly levest láttak maguk előtt, a melyet még a koldus is megvetett volna; — a marhahús főtelen volt, — a főzelék tengerenyi vízben uszott, a pacsenye pedig oly fekete volt, mintha a kéményből került volna ki. Misem volt megehető, s nem is evett senki más, mint az izzadó gazda, a ki minden készítményét a kétségbeesés hangján dicsérte, s kérve-kérte vendégeit; hogy ennének belőle. Azonban mindhiába! mert erre magát senki rávenni nem tudta. A csemege és borok kárpótlás fejében rendkívüli partfogásban részesültek. Vendégei nyilatkozata folytán meggyőződvn Beethoven azon igazság fölől, miszerint neki a zenéhez csakugyan nagyobb tehetsége van, mint a főzéshez, visszahívá házához elűzött gazdasszonyát.

budai műegyetemi tanárt és a „Gazd. közlöny“ szerkesztőjét, a mezőgazdaság terén szerzett érdemei elismerésül, utolsó közgyűlésében tiszteletbeli tagjának nevezte ki.

*(A *Vörösmarty-Deák-féle adománysz. (A Vörösmarty-Deák-féle adománysz.)* melyet múlt számunk „Vegyes közlemények“ rovatában közöltünk, a „Hazánk“ még a következő kiegészítést adja. Szokása volt Vörösmartynak vadászati vívmányaival kivált nők előtt feldicsekedni. Ily célból tűzte az említett vadászat alkalmával is a leölt szalonnak-tollat kalapja mellé, hogy a házínőnek azonnal megmutassa. Bónisék azonban titokban kicserélték azt egy író-tollal. A mint a háziaszony belépett, Vörösmarty azonnal előállott a tofeussal; de bezeg nagy volt bosszankodása, hogy a corpus delicti helyett a posta-jelvényt látta feltűzve. Képzeltetni a csintevők mily jó ízűen nevettek.

*(A *honvédséghez való toborzás*) Pest városában hétfőn, május 10-én kezdődött meg. Temesvárott 13, és 14-én; Szegeden 15—16-án; Fegyverházán 18-án; Kecskeméten 19—20-án; Cegléden 21—22-én; Nagyváradon 12—13-án; Aradon 15—16-án; Békés-Csabán 18-án; Mezőtúron pedig 20-án fog megtartatni a toborzás.

*(*Horn Ede*) e hó 5-ikén este gőzhajón Pestre érkezett. Előtte való nap Pozsonyban fogadták a legziveseb üdvözlétekkel, s estélyi rendeztek tiszteletére. Horn, ki oly szép nevet vivott ki Párisban, most már állandóan Pesten fog lakni, és a „N. fr. Lloyd“ szerkesztője lesz. Remény van hozzá, hogy e kitűnő nemzetgazdász a képviselői közt fogjuk üdvözölhetni, miután az ellenzék jelöltül lépteti föl oly kerületben, melynek képviselője más kerületben is megválasztván, az egyik kerület képviselőségéről lemondott.

*(A *semmitő-törvényezés és a kuria legfőbb ítélőszéke*) biráinak névsorát már hivatalosan közlé a „Bp. közlöny.“ Ráth Károly, a királyi ügyek igazgatója is ezek közé lévén nevezve, királyi fiskusul vagy Gelléri Szabó I. nagy Bovánkovils fog kinevezettni.

*(A *trónörökös a piaristák gimnasiumát*) látogatta meg mult szombaton. A fiatal herceg először a 4-ik osztályba ment, aztán a többi alsó gimnasiumi osztályokba, hallgatva a tanulók feleleteit. Meghallgatta az énekiakola által előadott darabokat is a megnézték meg az áltáregyelt kiállítását, és a phisikai muzeumot. Innen O-Budára ment, az ottani római kiasásokot meg szemlélni.

*(*Mátyás király almái.*) A történelmi társulat közelébbi ülésén Radvánszky Béla mutatott be érdekes régi okmányokat. Az egyik — meglepő épségben — V. Istvánnak egy 1272-ben kelt transcriptiója, a másik pedig egy latin magánlevél, melynek tartalma ez: „Bárczay János egri kanonok és Mátyás király személye mellett jegyző, atyja testvéréhez, Bárczay Istvánhoz. Kérem tekintetes uraságodat, hogy ha valami jó alkalom lenne, Kassáról Budára küldene kormos almát (pomis nigris), mivel az az én uram, Mátyás király, nagyon szereti.“

*(*Segélyt kérnek*) a szántói (Abau) tűzkárvallo-
tak nyomorának enyhítésére. A csapás april 28-

kán érte a derék községet, s a nyomor leirhatlan. Porrá égett 141 külön álló lakház, s a szerencsétlenek száma, a cselédeket nem is számítva, 701. Négyen a lángok közt lelték halálukat, tizenhatan pedig orvoslás alatt vannak az égési sebek miatt. A borzasztó csapáshoz járult a közlebbi fagy is, mely a vidék gazdasági főágát, az 1500 holdra terjedő szőlőket egészen lefagyasztotta. Nyomor és inség van itt, melynek enyhítése most bizottmány alakult.

*(*Napoleon hg Triesztben van.*) Alig emlegettek, hogy Napoleon hg ismét meglátogatja Triesztet, Magyarország alsó részét, Szerbiát és Romániát, végül pedig Pestet, máris egy távirat jelenti, hogy e hó 8-ikán Triesztbe ért, s kirándulást tett Miramaréba. Keddre várták Budapestre.

*(*Zágrábból írják,*) hogy Haulik bibornok-érek 8-án reggeli 6 óra felé meghalt.

*(*Utánzóit magyar érc tükrajcárosok*) forognak nagy számban Pécssett. Horganyból vannak készítve, és a nyomás meglehetősen sikerült, a körzet azonban első pillanatra elárulja a hamisítványt; közelebb ily 50 dbnyi egész csomó került kézre.

*(*Babona.*) Meziádon (Biharmegye) Konye Petru 70 éves lakos felakasztotta magát, s a hulláját a községi lakosok a fáról levenni egyáltalában megtagadták; levágását a járási orvosnak kellett végrehajtani. A helyszínére kicsődült lakosság köhajtás és átkos szitkolódás mellett futott el a görög kel. papokkal együtt a hullától, ugy mondván, az okozta a határban káros fagyásokat.

*(*Keyyellenség.*) Gyuka György aradi gazdának béresét, mert a pécskai erdőben legelő marhát elorozni nem engedte, a pécskai oláh lakosok megtámadták, egy fához a levegőbe kötötték s lábai alatt tüzet rakván, irgalmatlanul kizozták, míg véletlenül segély nem érkezett s az embertelen kizók meg nem ugrottak. A bérest csonkított lábakkal szállíták a városházára, s a tettesek ellen szigorú nyomozást indítottak.

*(*Régi római épület maradványai.*) fedezte fel egy erdélyi román paraszt szántóföldjén. A téglakon 13. legió jegeje volt. Az illető azonban nem sok hajlammal bírván a régészet iránt, darabját 4 krajcárjával eladogatta, s az érdekes régi épület részeit román viskókba berakdosták szépen.

*(*Hg. Mentőkőf Sándor meghalt*) e hó 1-sőjén Szentpéterváron. Nevét ismeretessé tévé a krimi hadjárat, melynek kitörését siettette Mentőkőf ama dölyfös viselete, melyet török követ korában a szultán előtt tanusított, és a sinopei tengeri ütközet, melyet a török flotta ellen nyert meg. Született 1789-ben, 1812—15-ben I. Sándor cár segédje volt, 1834-ben admirál, 1836-ban pedig tengerészeti miniszter lett, majd Finland helytartója, 1852-ben Konstantinápolyi követ, 1854-ben pedig Krimia helytartója és Sebasztopol parancsnoka.

*(*Mitkiewicz híres lengyel költő hamvainak*) Páriából hazaszállítását indítványozták a lengyel lapok. Galiciában visszhangra talált az eszme s a sandeci kerületi hatóság elhatározá fölkérni az országos bizottmányt, engedje meg, hogy a bol-

dogult költő hamvai a krakkói várhegyre szállítottasának.

* (A *Kisfaludy-Társaság* alapítói értesítettnek,) hogy az „Evlapok” új folyamából éppen most jelent meg a II-dik kötet, mely az 1863, és 1864, évekre terjed, 28 nagy nyolcadret ivnyi tartalommal; de minthogy rövid idő alatt a III-dik kötet is megjelenik, azonkívül több párioldi könyvilletmény is kikerül sajtó alól, ezekkel együtt fog szétküldöztetni. A kik azonban e szétküldést bevárni nem a' arják, példányukat Eggenberger könyvkereskedéséből (a barátok terén) bármikor elvitethetik, mert a kötet már forgalomba van bocsátva, s bolti ára 2 frt. Az első köteté, mely szintén folyvást kapható, 1 ft 50 kr.

* (A *selmeci bányászakademiából*) alapos pannaaszt olvasunk. A múlt év közepén a pénzügyminiszterium elrendelte, hogy a tan nyelv magyar legyen, később oda módosította, hogy az általános vegyint német nyelven kell előadni, és németül is adják elő, holott sok oly tanuló van, kik nem értik a német nyelvet. Ennek következménye, hogy többen elhagyták az akademiát, és a félévi vizsgán 10 visszalépett, 20 pedig megbukott. Hol tanulja tehát a bányászatot a magyar ifju, ha hazájában így meg van szorítva?

* („*Rappel*“ a *cime*) Hugo Viktor politikai lapjának, mely Maurice Pál, Rochefort stb. köze működése mellett jelenik meg, s igen tövises pályán halad. Mielőtt még megjelent volna, megtiltották az utcán való árulását, második számát pedig már lefoglalták és sajtópórt indították ellene.

* (Az *olasz egység előharcosának*,) Machiavellinek 400-ik születésnapját e hó 3-ikán nagy ünnepélylyel ülték meg Florenoban. Ama ház, melyben ő a Via Guicardinin lakott, egy főúrral díszített föl, s az ünnepélyben résztvevők körében, a Atta-Venucci szenator emlék-beszédet tartott. Továbbá 5000 lirányi díj tüzetett ki a Machiavelli kora, élte s műveire vonatkozó legjobb munkára, s a Teatro Niccoliniban annak „Andriá”-ja adott elő.

* (Uj holdvilág.) Backhaus Simon nevű berlini tudós szerint a föld egy új, hozzá a mostaninál sokkal közelebb álló holdat fogza kapni. Backhaus egy kötetnyi munkát bocsátott ki legközelebb e tárgyról, melynek rövid foglalatja ez: A föld anélkül, hogy maga is tudná, áldott állapotban van, de csak külsőleg, és nemsokára „második holdcsakát fog szülni, csakugy, mint a hogy réges régen megszülte az első, mely örvendetes eseményről mi természetesen nem birunk részletekkel. Ez a második hold már most is létezik embryo alakjában, és éppen ezt akarja velünk Herr von Backhaus elhitetni. Ez az egyenlítő környékén naplemente után észlelhető és a csillagászok által már 200 év óta zodiakális, vagyis állatöv-fény, Backhaus véleménye szerint egy a föld körül csak néhány ezer mérföldnyi távban mozgó gázgyűrű, melynek tömörsége egyes helyeken már most is jelentékeny, s mely a legvékonyabb részén éppen a miatt egyszer csak el

fog pattanni, mire annak két vége mesés gyorsasággal összefolyvanyi, egy új gömböt, az új holdcsakát, fogja létrehozni, mely aztán apjával csendes békeséggben folytatja a föld körül pályafutását. Mikor fog ez megtörténni — ezt Backhaus ur még nem bötöztette ki.

* (Színész-talantum egy kutyában.) Az ebekről sok feljegyzésre méltót olvastunk már; hűségük, ragaszkodásuk, elismert tanulékonyságuk első helyet vívott ki számukra az állatvilágban, hanem arról fogalmunk sem volt, mit egyik múlt heti számban beszél el egyik olasz lap. Nápoly legerdőbb vidékén erősen garázdálkodtak a brigantik; egy olasz kapitány volt kiküldve elfogatásukra. A mint a csapat az erdő szélére érkezik, egy két lábra állt kis eb fogadja ugatással a csapatot. A kapitány s csapattja figyelmükre is alig méltatták a kis állatot, hanem mentek tovább. Ekkor veték észre, hogy a briganti csapat eltűnt s a kis eb ugatva, futva ismét előjött. A kapitány akkor nyelve monda: „Lőjjetek le a kis spion!” Egyik lovas katona rá lőtt a kis ebre s az rögtön felfordult élettelenül, a csapat pedig tovább vágatott. Fél napi barangolás után egy másik erdő szélénél ismét elő látják a kis ebet frissen, ugrándozva. A kapitány magához édesgette az élénk kis ebet, s magával vitte. Az eb legkevesébbé sem volt megebesítve, csak felfordulás által haritá el magától a nagyobb bajt s buzgólkodott a nem igen hálás ügy mellett. Az olasz kapitány, mint ritka példányát az ebeknek, mutatja a kis fogolyt s elbeszéli mindenkinek a színészi képességet, mely a kis állatban létezik.

* (A *veréb védelme*.) Szabó S. ur, az Erd. Gazda egyik szerkesztője, pártfogásába veszi a verébet. A szép és kedélyes tollal irt védelemből kőszöljük az alábbiakat: Észak-Amerika tengerparti városaiiban, New-Yorktól Washingtonig, nyáron át a sétaterek fái rendes ugy néztek ki, mint nálunk az erdők télen; tmérdek hernyó, különösen araszoló nyugsgött rajtuk, melyek az Ailanthos kivételével mindenféle fa levelét lerágták. Gyermekek, sétálók kertülték a fákat; sokan lakhelyeik közeléből minden díszfát kivágtattak, csakhogy a hernyóktól szabaduljanak. A baj évről évre terjedt; ekkor jöttek arra a gondolatra, hogy európai verébet vitessenek; meg is tették a new-yorkiak 1864-ben. (A legelső 3 pár európai verébet Portland városnak egyik kertjében 1852. nyarán bocsátották szárnyára.) És a házi veréb földadatának teljesen megfelelt; 2 év alatt New-York sétatanyainak nagyobb része mentve volt a hernyóktól. 1866. és 1867-ben a körültekvő tengerparti városokat is teljesen megszabadították a levélrágó ellenségtől. Nagy Fridrik porosz király a multézárad közepén hadat izent volt a verébeknek, mert kedvenc gyümölcsét, a cseresznyét nem tudta megoltalmazni tőlök. A veréb csaknem egészen eltűnt Poroszországból, de 2 év mulya már sem cseresznye, sem más gyümölcs nem termett a tmérdek hernyó miatt, s nagy Fridrik békét kötött a verébekkel.